

Geçmişten günümüze engellilerin eğitimi, günlük yaşantıları ve toplumla ilişkisi

Özet

Engelli olmak, vücudumuzdaki bazı organların kısmen veya tamamen işlevini kaybetmesidir. Engelli olmak, insanlık tarihi kadar eski bir olgudur.

Tarih boyunca toplumun engellilere bakışı konusunda toplumlar farklı görüşlere sahip olmuşlardır. İlk çağ toplumlarında engelliler, yok edilmesi gereken insanlar olarak görülmüşlerdir. Hatta engelliler toplumun en alt sınıfı olarak kabul edilmişlerdir.

Orta çağ, dinlerin yeryüzünde etkisinin zirvede olduğu bir çağdır. Bu dönemde kimi toplumlarda engelliler tanrının bir cezası olarak kabul edilip toplumdan dışlanırken Özellikle İslam toplumlarında engellilere şefkat nazarıyla bakılmış, engellilere sürekli yardım edilmiştir. Ayrıca engelliler, hastahanelerde tedavi edilmeye çalışılmıştır.

Fransız ihtilalinden sonra Avrupa ve ABD’de engellilere karşı duyarlılık artmış, bunun artışında demokrasiye geçilmesi ve bunu takiben Engellilerin kurduğu sivil toplum kuruluşlarının çok büyük etkisi olmuştur. Artık engellileri dışlama ve sevap kasası olarak görme anlayışından yavaş yavaş vazgeçilip engellilerin de diğer insanlar gibi toplum hayatına aktif katılma, üretme, eğitim görme gibi faaliyetlere katılmalarının gerektiği anlayışı kabul edilmiştir. Engellilerin eğitimi için okullar açılmış, görme engelliler için yazı biçimleri, az görenler için büyüteç ve gözlük, ortopedik engelliler için protez, işitme engelliler için işitme cihazı gibi birçok buluşlar yapılmıştır. Engellileri tedavi çalışmaları da hız kazanmıştır.

Aynı dönemde Osmanlı devletinde de engelliler için okullar açılmış, bu okulların açılmasında padişah II. Abdülhamit’in ve misyonerlerin katkısı olmuştur. Cumhuriyetten sonra engelli okullarının açılması hız kazanmıştır.

Günümüzde teknolojinin gelişmesi ile Bilgisayar, Telefon, Televizyon gibi cihazlar, engellilere özel yapılan yazılımlarla desteklenmektedir. Böylelikle engellilerin hayata uyumu büyük ölçüde kolaylaşmaktadır. Ayrıca devletlerin yaptığı yasal düzenlemelerle engellilerin ekonomik ve sosyal güvenceleri sağlanmaktadır.

Geldiğimiz noktada hâlâ engellilerin hak ve özgürlükleri konusunda pek çok yetersizlik vardır. Yasalar yapılabilir ancak uygulama konusu takibe muhtaçtır.

İçindekiler

Geçmişten günümüze engellilerin eğitimi, günlük yaşantıları ve toplumla ilişkisi	1
Özet	1
Giriş.....	2
Yöntem ve teknikler.....	2
Bulgular.....	3
1. İlk çağda engelliler	3
2. Orta çağda engelliler	3
3. Rönesans ve sonraki dönemlerde engelliler.....	4
4. Osmanlı'da çağdaş anlamda engelli eğitimi	5
5. Cumhuriyet döneminde engelliler.....	5
Sonuç.....	6
Kaynakça	6

Giriş

İnsanlık tarihi boyunca bazı insanların engelli olarak dünyaya gelmeleri veya sonradan engelli olmaları söz konusu olmuştur. Engelli insanlar günlük hayata uyum ve temel ihtiyaçlarını karşılama gibi pek çok konuda diğer insanlardan farklı yöntem ve teknikler kullanmak zorundadırlar. Bundan dolayı tarih boyunca engelliler; bakıma muhtaç insanlar olarak kabul edilmiş, dışlanmış, yok edilmeye çalışılmış, hasta muamelesi görmüşlerdir. Son 250 yıldır engellilerin rehabilitasyonu ve topluma adapte edilmesi konusunda engellilerin ve diğer insanların gayretleri söz konusudur. Bu çalışmada tarih boyunca engellilerin yaşam mücadelesi ele alınmış olup daha çok Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde engellilerin Eğitimi, rehabilitasyonu ve kazandıkları haklar üzerinde durulmuştur.

Yöntem ve teknikler

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Doküman incelemesi yöntemine göre veriler farklı kaynaklardan toplanır. Konuyla ilgili alıntılar seçilerek metnin ilgili bölümlerine doğrudan veya dolaylı alıntı olarak eklenir.

Bulgular

1. İlk çağda engelliler

İlk çağda gerek Yunan gerekse Roma uygarlıklarında engelliler toplumdan dışlanmıştı. Aynı zamanda köle olarak kullanılan, dilendirilen, Eğlence aracı olarak kullanılan engelliler de olmuştur. Kimi engelliler sömürülmüş, eziyete uğramış, hatta yok edilmiştir. İlk çağ filozoflarından Platon, "Devlet" adlı eserinde engelliliğin kötü huyların dışa vurumu olduğunu düşünmüş, Aristo ise "politika" adlı eserinde engellilerin yaşamaması için yasa çıkarılması gerektiğini savunmuştur. Aristo aynı zamanda toplumu sınıflandırmış, en alt sınıf olarak da engellileri kabul etmiştir.

Engellilerle olan ilişkiler konusu ile ilgili Diğer ilk çağ uygarlıklarına ait net bir bilgi yoktur.

2. Orta çağda engelliler

Orta çağ, yeryüzünde tek tanrılı dinlerin hakim olduğu bir çağdır. Gerek Hıristiyanlıkta gerekse İslamiyet'te engelli bireyler toplumdan dışlanmak veya cezalandırılmak yerine yardım edilmesi ve topluma kazandırılması gereken bireyler olarak görülmüştür. Fakat Orta çağ Avrupa'sında zihinsel engellilik tanrının bir cezası olarak görülmüştür. Görme engellilik ise bazı insanların yöneticiler tarafından işkencelerle kör edilerek cezalandırılması sonucu bir suç olarak kabul edilmiştir.

İslam dünyasında ise engelliler, yardım edilmesi gereken insanlar olarak görülmüş, engellilere yardım eden vakıflar kurulmuş, engelliler tedavi edilerek ve eğitim verilerek topluma kazandırılmaya çalışılmıştır.

Müslümanların engellilere bakış açısının şekillenmesinde hiç şüphesiz Kur'an'ın hükümleri etkili olmuştur. Bir gün Hz. Muhammed Mekkeli hatırı sayılır kişileri İslam'a davet ederken Abdullah Bin Ümmimektum isimli görme engelli birisi Peygamberimize seslenmiş ve Müslüman olmak istediğini söylemiştir. Peygamberimiz ise sonra görüşebileceğini ifade etmek için yüzünü asmıştır. İşte o zaman Abese suresinin ilk 10 ayeti gelmiştir. Ayetlerde önemli olanın samimiyet olduğu ifade edilmektedir. Yani bir insan görmese de önemli olan o kişinin samimi olmasıdır. Aynı zamanda engelliler ve diğer insanlar arasında ayırım gözetilmemesidir. Peygamberimiz ayrıca Muaz Bin Cebel ortopedik engelli olduğu halde ona Yemen valiliği görevi vermiştir. İbadetlerde engel gruplarına göre esneklikler vardır. Peygamberimiz Abdullah Bin Ümmimektum'u savaflara gittiği zaman kendi yerine imam ve vekil olarak bırakmıştır.

Türklerin İslam öncesi dönemlerinde engellilere karşı hoşgörü ile davranıldığını Çin kaynaklarından öğreniyoruz. Ayrıca Abbasi halifesinin İdil Bulgar devletine gönderdiği bir elçi heyetindekiler, görme yetersizliği olan bir kumandana çok hürmet edildiğini fark etmişlerdir.

Türk İslam devletlerinde engelliler için tedavi ve bakım evleri açılmıştır. Bunlar arasında; Darülacezeler, bimarhaneler, şifahaneler bulunur. Görme engellilerin tedavi ve bakımı için körhaneler de açılmıştır.

Osmanlı döneminde de engellilere yönelik pozitif anlayış devam etmiştir. Osmanlı'nın son dönemlerine kadar sistemli bir engelli eğitimi söz konusu olmasa da engellilerin tedavisi ve topluma adaptasyonu konusunda çalışmalar yapılmıştır.

Osmanlı sarayında sağır ve dilsizler divan toplantılarında ve özel görüşmelerde iç hizmetlerle görevlendirilmişlerdir. Dilsizler hanedan üyelerinin özel hizmetleri ve cellatlık görevlerini de yapmışlardır. Dünyada ilk sistemli işaret dili Osmanlı döneminde kullanılmıştır.

3. Rönesans ve sonraki dönemlerde engelliler

1280 yılında İtalya'da miyop, 1400 yılında da yine İtalya'da hipermetrop gözlük icat edilmiştir. 1830 yılında kendisi de bir görme engelli olan Louise Braille, daha önceki yıllarda Fransız askerlerin geceleri yazışması için icat edilen ve 12 noktadan oluşan yazıyı 6 noktaya indirerek günümüzde görme engellilerin kullandığı Braille yazıyı icat etmiştir. XVIII. Yüzyıldan itibaren Avrupa ve ABD'de görme engelli okulları açılmaya başlanmıştır. Daha sonra görme engelliler için daktilo ve Braille yazıcı icat edilmiştir. İşitme engelliler için işitme cihazı ve ortopedik engelliler için protez ve akülü tekerlekli sandalye de icat edilmiştir.

Günümüzde Akıllı cihazlarda engellilere özel tasarlanan yazılımlar engellilerin hayatını kolaylaştırmaktadır.

4. Osmanlı'da çağdaş anlamda engelli eğitimi

Osmanlı döneminde engellilere yönelik eğitim faaliyetleri çok sınırlıdır. Enderun mektebinde sağır ve dilsizlerin eğitilip saraydaki iç hizmetlerde görevlendirilmesinin yanı sıra görme engelliler de genelde hafızlık, müezzinlik gibi dini alanlarda yetişmiştir. Müzisyenlik ve görme engellilere uygun el işleri ile uğraşanlar da vardır. Bazı görme engellilerin; demirci ve bakırcıların yanında körük çekme, su kuyularının diplerini temizleme, seyyar satıcılık ve ticaretle uğraştıkları bilinmektedir.

Çağdaş anlamda engellilere yönelik ilk eğitim kurumu II. Abdülhamit döneminde 30 Eylül 1889 tarihinde açılmıştır. Bu okul, öncelikle sağır ve dilsiz mektebi olarak açılmış olup daha sonra görme engelliler için de okul bünyesinde sınıf açılmıştır

Devletin açmış olduğu söz konusu ilk engelli okulunda; yazma, hüsnü hat, kozmografya, coğrafya, Türkçe, Fransızca, Kelime telaffuzu, resim gibi dersler okutulmuştur.

Osmanlı ülkesinde aynı dönemde yabancıların da desteği ile engelli okullarının; İzmir, Kahire, Beyrut, Urfa, Selanik, Maraş, Adana, Antep ve

Malatya gibi merkezlerde zamanla yaygınlaşmış olduğu bilinmektedir. Toplumda da bu okulların öğrencilerinin ilgi gördüğü ve popüler olduğu; öğrencilerin

birbirlerine destek olmasıyla anlaşılmaktadır. Halk, öğrencileri üniformasıyla tanımış ve onlara yardımcı olmuştur. Okullarla ilgili bilgiler sınırlıdır.

5. Cumhuriyet döneminde engelliler

Cumhuriyetin kurulduğu yıllardan itibaren engellilerle ilgili pek çok kanun çıkarılmıştır. Bu kanunlar kapsamında engellilerin eğitimi, engelliler için çevre düzenlemesi, engellilere özel avantajlar, engelli istihdamı ve hukuki düzenlemeler yer almaktadır. Ayrıca gündüzlü ve yatılı engelli okulları, engelli sınıfları açılmış ve son yıllarda kaynaştırma eğitimi uygulamaya konulmuştur.

Günümüzde teknolojinin de gelişmesi ile de akıllı cihazlar entegre edilebilen yazılım ve donanımlar ve Akıllı baston, işitme cihazı, akülü tekerlekli sandalye gibi yardımcı cihazlar da engellilerin hayatını kolaylaştırmıştır.

Sonuç

İnsanlar doğuştan veya sonradan bir kaza veya hastalık sebebiyle engelli olabilmektedir. Yani kimse engelli olmayı tercih etmez.

Tarih boyunca her dönemde ve her toplumda engelli bireylere farklı muameleler söz konusu olmuştur. İlk çağda engellilerin yok edilmesi gerektiği düşünülmüş hatta bazı toplumlarda bu düşünce uygulanmıştır. Orta çağda tek tanrılı dinlerin de etkisi ile engellileri koruma ve kollama düşüncesi hakim olmuş; engelliler, tedavi edilerek topluma kazandırılmaya çalışılmıştır. Rönesanstan günümüze kadar gelen süreçte ise engellilerin eğitimi, rehabilitasyonu ön plana çıkmıştır. Osmanlı devleti de geç de olsa modern eğitim çalışmalarına başlamış, Cumhuriyetin kurulmasından sonra engelli eğitimi, istihdamı ve engellilerin topluma uyumu konusunda büyük çalışmalar yapılmıştır.

Ancak geldiğimiz noktada hâlâ eksiklikler vardır. Türkiye’de özellikle büyük şehirlerde engellilerin günlük hayata katılımı ve toplumun engellilere bakışı konusunda büyük gelişmeler yaşanmıştır. Taşra diyebileceğimiz şehirlerde engellilere karşı ön yargılar devam etmektedir. Kuşkusuz bu noktada engellilere de önemli görevler düşmektedir. Engelliler gerek korkudan gerekse aile baskısından dolayı toplum hayatında yer alamamaktadır. Aileleri ve engellileri bilinçlendirmek de engellilerin kurduğu sivil toplum kurumlarına düşmektedir. Kendini geliştirebilmiş olan engelliler diğer engellilere ve topluma örnek olmalı, umudunu kaybetmiş engellilere destek olmalı, sivil toplum örgütleri vasıtasıyla insanları bilgilendirici etkinlikler yapmalıdırlar.

Kaynakça

Arslan Y. (2022). Geçmişten günümüze işitme engelli eğitimi ve Türk işaret dilinin rolü. Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, C. 8, S. 1: 163-178.

Günay R. ve Görür H. (2013). Osmanlı Devletinde Sağır Dilsiz ve Ama Mektebi. Tarih Araştırmaları Dergisi, C. 32 S. 53: 55-76.

Özden Ö. F. (2022). Türk tarihinde özel eğitim hizmet uygulamalarının genel değerlendirilmesi. Çanakkale 18 mart üniversitesi. www.researchgate.net.

Subaşıoğlu F. Atayurtzenge Z. Z. (2019). Zaman Çizelgesi. DTCF dergisi, C. 59, S. 1.

Şimşek, Kamuran. "II. Abdülhamit Dönemi Osmanlı Devleti'nde Engelliler ve Engelli Politikaları." Web. 20 Aralık 2018.

www.duymer.com

www.sitena.com

Yazgan g. (2001). Kör uçuş (yazarın otobiyografisi).

1

*****

SONER KIVRAK

GÖRME ENGELLİ SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENİ

BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ NECATİBEY EĞİTİM FAKÜLTESİ SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ
ARAŞTIRMA KONUSU

---

¹¹¹¹¹ Subaşıoğlu F. Atayurtzenge Z. Z. (2019). Zaman Çizelgesi. DTCF dergisi, C. 59, S. 1.

Subaşıoğlu F. Atayurtzenge Z. Z. (2019). Zaman Çizelgesi. DTCF dergisi, C. 59, S. 1.

Şimşek, Kamuran. "II. Abdülhamit Dönemi Osmanlı Devleti'nde Engelliler ve Engelli

Şimşek, Kamuran. "II. Abdülhamit Dönemi Osmanlı Devleti'nde Engelliler ve Engelli

Subaşıoğlu F. Atayurtzenge Z. Z. (2019). Zaman Çizelgesi. DTCF dergisi, C. 59, S. 1.

Arslan Y. (2022). Geçmişten günümüze işitme engelli eğitimi ve Türk işaret dilinin rolü.

Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, C. 8, S. 1: 163-178.

Günay R. ve Görür H. (2013). Osmanlı Devletinde Sağır Dilsiz ve Ama Mektebi. Tarih Araştırmaları Dergisi, C. 32 S. 53: 55-76.

Özden Ö. F. (2022). Türk tarihinde özel eğitim hizmet uygulamalarının genel değerlendirilmesi. Çanakkale 18 mart üniversitesi. www.researchgate.net.

Yazgan g. (2001). Kör uçuş (yazarın otobiyografisi).

www.duymer.com

www.sitena.com